14. 6. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

IPB se vrací… Nahradí stát minoritním akcionářům škodu za zmařenou investici jako Saluce?

V minulosti se řada minoritních akcionářů pokoušela od státu vymoci náhradu škody za zmařenou investici v IPB. Nejvyšší soud však veškeré tyto snahy označil za předčasné s tím, že škoda spočívající v poklesu tržní hodnoty akcií IPB v důsledku pochybení státu nemůže akcionářům v případě probíhajícího konkursu na majetek IPB vzniknout dříve než při skončení konkursu (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1251/2014, ze dne 16. 6. 2015).

Nejvyšší soud k tomuto závěru dospěl, na základě své předchozí judikatury vystavěné na následující argumentaci: *„Škoda jakožto majetková újma spočívající v tom, že v důsledku tvrzeného nesprávného úředního postupu při výkonu bankovního dohledu poklesla tržní hodnota akcií banky v likvidaci oproti jejich nominální hodnotě, nevznikne při probíhající likvidaci akcionářům banky dříve, než při skončení likvidace.*

Akcie předpokládá nejen podíl akcionáře na základním kapitálu společnosti spočívající v jeho majetkové účasti, ale také podíl na řízení této společnosti, tedy i přijímání možných rizik v souvislosti s poklesem tržní hodnoty akcie. Po dobu existence společnosti, byť je v likvidaci, zůstávají akcie ve vlastnictví akcionářů spolu s právy s těmito cennými papíry spojenými, mezi něž patří právo na podíl na jejím zisku i na likvidačním zůstatku při zániku společnosti (srov. § 155 odst. 1 obchodního zákoníku). Žalobci uplatněná škoda jakožto majetková újma, spočívající ve snížení tržní hodnoty akcií akc. spol. v likvidaci, tak nemůže vzniknout dříve, než při skončení likvidace.

Škoda totiž nevzniká akcionářům již v okamžiku, kdy došlo k tvrzeným pochybením při výkonu bankovního dohledu, nýbrž vznik škody na straně akcionáře se odvíjí od výsledné hodnoty jeho podílu na obchodním jmění společnosti, představovaného akcií. Vznik škody proto předpokládá, že jeho majetkové právo spojené s akcií není a ze strany akciové společnosti již nemůže být uspokojeno; na okamžik vzniku skutečné škody nemá ani vliv případná proměnlivá tržní hodnota akcií v průběhu činnosti společnosti.

*Škodou akcionáře může být majetková újma, spočívající v tom, že po ukončení likvidace je jeho podíl na likvidačním zůstatku nižší než jeho podíl na obchodním jmění společnosti před škodnou událostí. Na tom nic nemění námitka, že právo na vyplacení podílu na likvidačním zůstatku spojené jinak s akcií je samostatně převoditelné**. I zde se tedy uplatní obecné východisko, že nárok na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem může být vůči státu úspěšně uplatněn pouze tehdy, nemůže-li poškozený úspěšně dosáhnout uspokojení své pohledávky vůči dlužníku, který je mu povinen plnit** (srov. 25 Cdo 1404/2004).“* (viz kupř. usnesení ze dne

27. 9. 2006, sp. zn. 25 Cdo 576/2005).[1]

Je to přitom již více než rok, co nastal tzv. den „D“. Z obchodního rejstříku totiž vyplývá, že usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. 2. 2018 pod č.j. 99 K 3/2004-2001, které nabylo právní moci dne 17.3.2018, bylo rozhodnuto o zrušení konkursu IPB po splnění rozvrhového usnesení. **Není asi žádné překvapení, že minoritním akcionářům coby držitelům reziduálních nároků se z rozvrhu zpeněženého majetku z podstaty IPB nedostalo ničeho.**

Otázkou v tomto okamžiku tedy je, zdali minoritním akcionářům IPB vznikla nějaká škoda a případně jaká je její výše a konečně zdali je tato škoda vůbec přičitatelná státu a v případě, že ano, tak v jakém režimu.

Vzhledem k dikci § 3028 odst. 3 o. z. a § 3079 odst. 1 o. z. je třeba naplnění jednotlivých předpokladů odpovědnosti za škodu posuzovat (byť ke vzniku škody došlo po 1. 1. 2014) podle dosavadních právních předpisů. *„Z uvedeného ustanovení vyplývá pravidlo, že v případě práva na náhradu škody vzniklé v důsledku porušení zákona je rozhodným* ***okamžikem pro určení, jaká hmotněprávní úprava se má použít, okamžik porušení povinnosti, nikoli až vznik škody samotné****. Mezi těmito dvěma skutečnostmi může existovat i dlouhá časová prodleva. Zákonodárce tu vyšel z prevenční funkce náhrady škody, neboť hrozba vzniku povinnosti nahradit škodu má ovlivnit právě jednání osoby, které lze v daném okamžiku charakterizovat jako protiprávní (srov. Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2026). V souladu s principem nepravé zpětné účinnosti zde tedy musí převážit časové hledisko okamžiku škodní události (zvlášť kvalifikované okolnosti, která by mohla být důvodem vzniku povinnosti k náhradě škody), neboť škůdce nelze uvádět do situace, že by případně nesl povinnost nahradit škodu vzniklou jeho jednáním, s nímž tato povinnost nebyla v okamžiku škodní události zákonem spojována.“* (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 179/2018, ze dne 26. 9. 2018). Konkrétně je pak třeba použít právní předpisy účinné v době, kdy mělo dojít ze strany státu k protiprávnímu jednání, resp. k nesprávnému úřednímu postupu, event. k vydání nezákonného rozhodnutí.

Minoritní akcionáři v minulosti stavěli konstrukci odpovědnosti státu za škodu především na: (i.) nesprávném úředním postupu státu při dozoru nad činností IPB (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 5283/2007, ze dne 28. 4. 2010, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2829/2008, ze dne 22. 9. 2010, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 3363/2011, ze dne 13. 6. 2012), (ii.) nesprávném úředním postupu státu při prodeji podniku nuceným správcem za částku 1 Kč ČSOB (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1251/2014, ze dne 16. 6. 2015), nezákonném rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ve věci spojení IPB a ČSOB a (iv.) diskriminaci ze strany státu spočívající ve zvýhodnění Saluky oproti minoritním akcionářům, kdy Saluce bylo poskytnuto na základě dohody mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Nizozemským královstvím o podpoře a vzájemné ochraně investic (č. 569/1992 Sb., dále jen „Dohoda“) odškodnění ve výši 3, 6 mld. Kč, kdežto minoritním akcionářům IPB nikoliv.

Nejvyšší, resp. Ústavní, soud se meritem věci doposud neměl možnost zabývat, jelikož jak bylo výše naznačeno, žaloby minoritních akcionářů byly zamítány pro svou předčasnost z toho důvodu, že jim ještě nemohla vzniknout žádná škoda, tzv. protentokrát.

Pokud jde o případné pochybení státu v otázce uvalení nucené správy na IPB, tak tato případná argumentační linie, je oslabena tím, že **Stálý rozhodčí soud se sídlem v Haagu (dále jen „tribunál“ či „londýnský tribunál“) ve věci Saluka Investments B. V. proti České republice v nálezu ze dne 9. 6. 2008** (dále jen „nález“) dospěl v bodě 271 k závěru, že: *„ČNB jednala oprávněně v souladu s českým právem, když uvalila nucenou správu na IPB a jmenovala správce, aby nucenou správu prováděl.“*

Zajímavějším se naopak jeví závěry tribunálu o tom, že:

- zacházení Odpůrce (pozn. aut. rozuměj České republiky) s investicí Saluky bylo v určitých ohledech zaujaté a nespravedlivé a Odpůrce porušil svůj závazek „nestranného a spravedlivého zacházení", stejně tak jako i závazek „nepoškozování" podle článku 3.1 Dohody (bod 497),
- odpůrce porušil závazek „nestranného a spravedlivého zacházení" tím, že na problém špatných úvěrů v českém bankovním sektoru reagoval způsobem, kterým se IPB dostalo odlišného zacházení bez přiměřeného odůvodnění. Co se týče problému špatných úvěrů, Čtyři velké banky se nacházely ve srovnatelné situaci. Nicméně Česká republika vyloučila IPB z poskytnutí finanční pomoci. Pouze při převzetí podniku IPB ze strany ČSOB během nucené správy IPB byla Česká vláda ochotna poskytnout významnou finanční pomoc. Nicméně Nomura (a následně Saluka) oprávněně očekávala, že Česká republika poskytne finanční pomoc nestranným a konzistentním způsobem, takže IPB by měla být zahrnuta do této pomoci, a nikoli z ní vyčleněna. Toto očekávání Odpůrce zmařil. Tribunál shledává, že Odpůrce nenabídl dostatečné ospravedlnění pro odlišné zacházení s IPB (bod 498),
- Česká republika navíc porušila závazek „nestranného a spravedlivého zacházení" neodůvodněným zmařením snahy IPB a jejích akcionářů krizi banky v dobré víře řešit. Saluka byla oprávněna očekávat, že Česká republika vezme vážně rozmanité návrhy, které mohly mít potenciál problém banky vyřešit, a že s těmito návrhy bude zacházeno objektivním, transparentním, nezaujatým a nestranným způsobem. Zásadně odlišný přístup české vlády vůči akvizici IPB ze strany ČSOB, na jedné straně, a vůči snaze IPB a Saluky/Nomury dohodnout se na kooperativním řešení, na druhé straně, zmařil oprávněná očekávání Saluky. Jednání České vlády postrádalo nestrannost, konzistentnost a transparentnost a Česká vláda odmítla odpovídající komunikaci s IPB a jejím většinovým akcionářem, Salukou/Nomurou. Pro IPB a Saluku/Nomuru proto bylo složité a dokonce nemožné rozpoznat pozici, kterou Česká vláda zastávala, a přizpůsobit se jí. Odpůrce pro své zacházení se Salukou nenabídl přiměřené ospravedlnění (bod 499),
- Tribunál shledává, že Odpůrce porušil svůj závazek „nepoškozování" podle článku 3.1 Dohody. Za prvé, toto porušení je založeno na stejných důvodech, které vedly Tribunál ke shledání porušení standardu „nestranného a spravedlivého zacházení". Neodůvodněné odlišné zacházení s IPB, co se týče reakce České republiky na problém se špatnými úvěry v bankovním sektoru stejně tak jako i odmítnutí české vlády jednat v dobré víře o návrzích učiněných IPB a jejími akcionáři, bylo jednáním, které poškodilo možnost Saluky užívat svoji investici, tj. akciový podíl v IPB (bod 503) a
- Za druhé, porušení závazku „nepoškozování" je založeno na neospravedlnitelném a bezdůvodném jednání české vlády v souvislosti s rozšiřováním negativních informací o IPB během týdne před druhým runem na IPB, jenž vedl k jejímu pádu. Toto jednání se vší pravděpodobností přispělo k neudržitelnosti situace IPB (bod 504).

Je sporné, do jaké míry lze tato pochybení státu na poli mezinárodního práva (zakládající se na porušení dohody[2] o podpoře a vzájemné ochraně investic) podřadit pod jednotlivé skutkové podstaty náhrady škody v režimu vnitrostátního práva (v poměrech právní úpravy účinné v letech 1999 – 2000), a to ať už v oblasti vystupování státu coby soukromoprávního subjektu (kupř. § 420 obč. zák. ve spojení s § 415 obč. zák.) anebo jako vykonavatele veřejné moci (zákon č. 82/1998 Sb.).[3]

Jinými slovy, klade se otázka, **zdali stát ve smyslu občanskoprávním ve vztahu k IPB v inkriminovaných letech protiprávně jednal, resp. zdali lze v jeho jednání vůči IPB toho času spatřovat nesprávný úřední postup a zdali v příčinné souvislosti s tím, došlo k poškození investic minoritních akcionářů IPB a zdali tímto jednáním státu mohou být pochybení zmíněná v nálezu londýnského tribunálu**.

Z laického pohledu se může jevit zodpovězení této otázky jako snadná záležitost. Bylo-li totiž shledáno tribunálem, že Česká republika poškodila zahraniční investici Saluky v IPB, za což má Saluce náležet finanční odškodnění, tím spíš by měl takový závěr platit pro minoritní (tuzemské) akcionáře. Nota bene za situace, kdy Dohoda měla Saluce zajišťovat toliko rovné, a nikoliv nějaké zvláštní (privilegované) zacházení oproti ostatním investorům.

Zde však tkví ono jádro problému. **Lze z vnitrostátních právních předpisů účinných v inkriminované době v obecné rovině dovodit (pochopitelně za předpokladu dodržení všech pravidel veřejné podpory, resp. výjimek z nich) právní povinnost státu, reprezentovaného vládou, Ministerstvem financí a ČNB postupovat ke všem bankám (z hlediska jejich záchrany) stejně (zejména co se týče finanční pomoci)?**

Pokud si na tuto otázku odpovíme kladně, lze protiprávní jednání státu popsané v nálezu tribunálu přičítat k tíži státu i ve vztahu k minoritním akcionářům IPB. Při určení výše škody by pak patrně šlo vycházet z ocenění očištěné IPB, ke kterému dospěl londýnský tribunál a který ohodnotil IPB ke dni prodeje ČSOB za 1 Kč na částku 34,2 mld. Kč[4] s tím, že majetková újma minoritních akcionářů by se vypočetla tak, že by se vyšlo z této částky obchodního jmění IPB (upravené případně podle veličin uvedených tzv. kompenzačním vzorci, který byl použit ve smlouvě o narovnání mezi Českou republikou a Salukou ze dne 30. 11. 2006) a dále by se zkoumalo, jaká část zpeněženého majetku z podstaty IPB by v tomto případě (při ohodnocení IPB na 34,2 mld. Kč spolu se zohledněním úroků) připadla na jednotlivé akcionáře v rámci konkursu IPB.

Na danou záležitost lze nahlížet také z jiného úhlu pohledu, a to sice tak, že stát uzavřením Dohody, resp. smlouvy o narovnání ze dne 30. 11. 2006, jejíž stranou je mj. i Česká republika a Saluka na základě, které bylo Českou republikou Saluce vyplaceno z titulu odškodnění za zmařenou investici v IPB 3,6 mld. Kč, **neodůvodněně diskriminoval tuzemské investice v IPB čili že Česká republika v rozporu s čl. 3 odst. 1 LZPS ve spojení s čl. 11 odst. 1 LZPS se všemi akcionáři IPB nezacházela stejným způsobem, když ze strany státu byla poskytnuta neodůvodněně vyšší ochrana majetku toliko jednomu akcionáři IPB (to vše za předpokladu, pokud bychom přistoupili na tezi, že minoritní akcionáři nemají na základě vnitrostátního práva možnost se dovolávat pochybení státu, které byly zmíněny v nálezu londýnského tribunálu**).

Podobná argumentace (opřená však o evropské právo) byla nastíněna již v ústavní stížnosti vedené před Ústavním soudem pod sp. zn. II. ÚS 2079/10 *(„Musí být čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie o zákazu diskriminace vykládán tak, že brání takové právní úpravě členského státu, která zvýhodňuje zahraniční investory, kteří se dovolávají dohody o ochraně investic na úkor investorů domácích, kteří žádnou takovou dohodu o ochraně investic uzavřenou nemají?“),* nicméně z důvodů popsaných výše se jí obecné soudy včetně Ústavního soudu věcně nezabývaly.

S ohledem na zjištění londýnského tribunálu stran hodnoty IPB (34,2 mld. Kč) v době prodeje podniku IPB za 1 Kč ČSOB nuceným správcem se nabízí taktéž varianta náhrady škody vůči státu uplatněná z titulu nesprávného úředního postupu při konstrukci kupní ceny, kdy podle judikatury Ústavního soudu činnost nuceného správce je nutno považovat za delegovaný výkon státní správy, prováděný fyzickou osobou na základě zákona – čili kroky nuceného správce jsou přičitatelné státu – (IV. ÚS 324/97, I. ÚS 161/97, I. ÚS 127/04).

Z výše řečeného je patrné, že případné odškodnění minoritních akcionářů státem je spojeno s celou řadou výkladových nejasností a možných alternativ postupu a že výsledek je značně nejistý. Na konečné zúčtování si tak budeme muset počkat (s ohledem na složitost věci) ještě řadu let, kdy lze očekávat, že věc skončí až u Ústavního soudu. Promlčecí lhůty (2, resp. 3 leté) jsou však neúprosné.

Utřou minoritní akcionáři IPB na rozdíl od Saluky nos, to je, oč tu běží…

JUDr. Vladimír Janošek,
advokát
trvale spolupracující s ARROWS advokátní kancelář, s.r.o.

V Jámě 699/1
110 00 Praha 1

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

---

[1] Dále srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2004, sp. zn. 25 Cdo 751/2004: „Tvrzená majetková újma žalobce, ať již spočívá ve snížení tržní ceny akcií nebo, jak je namítáno v dovolání, v jejich znehodnocení, představuje skutečnou škodu ve smyslu ustanovení § 442 odst. 1 obč. zák., a také za ztrátu tržní, popř. nominální hodnoty akcií, je náhrada škody proti státu uplatněna. Akcie je cenným papírem, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se podle zákona a stanov společnosti na jejím řízení, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při zániku společnosti (srov. ust. § 155 odst. 1 věta první, § 220 obchodního zákoníku). Akcie představuje podíl akcionáře na základním kapitálu společnosti, tedy jeho majetkovou účast ve společnosti. Pokud akciová společnost existuje, byť je v likvidaci, akcionář, který vlastní její akcie, má práva s tímto cenným papírem spojená. Okolnost, zda akcie je či není realizovatelná na kapitálovém trhu, sama o sobě neznamená vznik skutečné škody vlastníka akcie, a tou není ani proměnlivá tržní hodnota akcie v průběhu doby. Je-li po ukončení likvidace akciové společnosti podíl akcionáře na likvidačním zůstatku nižší, než jaký byl jeho podíl na obchodním jmění společnosti před škodnou událostí, teprve tak mu vzniká majetková újma, za níž lze na dalších subjektech v rozsahu jejich odpovědnosti požadovat náhradu. Vznik skutečné škody na straně akcionáře se odvíjí od výsledné hodnoty jeho podílu na obchodním jmění společnosti, představovaného akcií; vznik škody proto předpokládá, že jeho majetkové právo spojené s akcií není a ze strany akciové společnosti již nemůže být uspokojeno.“

[2] Konkrétně čl. 3 odst. 1 Dohody: „Každá smluvní strana zabezpečí investicím investorů druhé smluvní strany nestranné a spravedlivé zacházení a nebude nepřiměřenými nebo diskriminačními opatřeními poškozovat správu, řízení, udržování, používání, využití nebo dispozici s investicemi těchto investorů.“

[3] Charakter případné odpovědnosti státu za škodu je klíčový. Od něj se totiž odvíjí např. výše soudního poplatku, který by minoritní akcionáři za žalobu museli zaplatit, otázka zavinění a liberace státu atd.

[4] Je však korektní říci, že pařížský tribunál ve sporu ČSOB s Českou republikou č. 15019/JHNGZ dospěl ve svém nálezu ze dne 20. 12. 2010 k závěru, (aniž by chtěl zpochybňovat závěry londýnského tribunálu o hodnotě podniku IPB v době prodeje ČSOB za 1 Kč), že je vysoce sporné, zdali byl z IPB na ČSOB vůbec převeden podnik s kladnou hodnotou (bod 516 nálezu).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- GLP-1 v potravinářství: čekají nás v EU „GLP-1 friendly potraviny“?
- Rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie o předběžné otázce – C-386/23 ze dne 30. dubna 2025 – Prolomení zákazu uvádět zdravotní tvrzení týkající se rostlinných látek?
- Novinky z české a evropské regulace finančních institucí za měsíc září 2025
- Prověřování zahraničních investic v EU: současný rámec, česká praxe a očekávané změny
- Novinky z české a evropské regulace finančních institucí za měsíce červenec a srpen 2025
- Že je jednotný patent drahý? Záleží na úhlu pohledu. Celoevropskou patentovou ochranu ale zlevňuje
- Přezkum rozhodnutí CAS vnitrostátními soudy Evropské unie
- Právo na soukromí vs. transparentnost firem: Kontroverze kolem evidence skutečných majitelů
- GDPR 2.0: Jednodušší regulace pro odvážnou a konkurenceschopnou Evropu?
- Důkladnější přezkum rozhodnutí vydaných Rozhodčím soudem pro Sport
- Novinky z české a evropské regulace finančních institucí za měsíc červen 2025